

**KTH Arkitektur
och samhällsbyggnad**

författare:
Alexander Swahn
E-post: alexanderswahn@hotmail.com

Limnologen

Prisbelönt arkitektur

Examinator/ handledare:
Magnus Rönn,
Docent
Arkitekturskolan

UPPSATS I FORT- OCH VIDAREUTBILDNINGSKURSEN:
Att utvärdera arkitektur – teorier och metoder, AD242V, 7.5 hp
Arkitekturskolan, Kungliga Tekniska Högskolan, KTH, Stockholm, VT 2012

INNEHÅLL

INLEDNING, sid 4

Syfte och frågeställning, sid 4

Uppsatsens upplägg, sid 4

Källmaterial, sid 4

LIMNOLOGEN, sid 5

Stora Samhällsbyggarpriset, sid 6

Sveriges arkitekter Jönköping/Kronobergs pris, sid 7

Utmärkt modernt träbyggande, sid 8

AVSLUTNING, sid 9

Analys och slutsatser, sid 9

KÄLLFÖRTECKNING, sid 11

Bilagor – stadgar, sid 12

INLEDNING

Syfte och frågeställning

I denna uppsats ämnar jag jämföra tre priser som tilldelats trähusen i Välle broar, Växjö, kvarteret Limnologen. De tre priserna har mycket olika karaktär och utgörs av ett arkitekturpris, ett samhällsbyggarpris och ett materialpris. Två huvudfrågor kommer att appliceras på alla priser.

- Vad är det som belönas?
- Hur väl stämmer stadgar och slutgiltig motivering ihop?

Uppsatsens upplägg

Denna uppsats delas upp i tre huvuddelar. Till att börja med presenteras Limnologen, det prisbelönta byggnadsprojekt som sedan i andra delen undersöks utifrån de priser det tilldelats och avslutningsvis kommer jag att redogöra för de slutsatser som kan dras utifrån jury-motiveringarna, samt kortfattat jämföra resultaten med andra studier av priser.

Som bilaga följer sedan stadgarna för de tre priser som ingår i denna studie.

Metod och källmaterial

Källmaterialet till denna uppsats kommer uteslutande från internet vad gäller *Stora Samhällsbyggnadspriset* och *Arkitekturpriset*. Träbyggnadskansliet redovisar prisbelönta projekt och motiveringen på hemsidan till priset *Utmärkt modernt träbyggande*. Stadgarna däremot finns inte på hemsidan utan har efterfrågats via mail och telefonsamtal, dock utan resultat. Istället baseras avsnittet om det tredje priset på allmän information om Nationella träbyggnadsstrategin samt det diplom som tilldelades Limnologen av Regeringskansliet.

Metodiken är en förenklad fallstudie. Det är ett fall som undersöks: Limnologen i Växjö. Information från juryutlåtande erhålls jämförande textanalyser. Likheter och skillnader med andra priser baseras på litteraturstudier. I fokus står uppsatser som utförts inom ramen för fort- och vidareutbildningskurser vid arkitekturskolan, KTH i Stockholm.

LIMNOLOGEN

Kvarteret Limnologen ligger i Välle broar i Växjö och består av fyra bostadshus i åtta våningar, helt byggda i trä. De hör till de högsta trähusen i Europa och har sedan byggstart fått mycket uppmärksamhet i fackpress och dagstidningar.

Välle broar planeras som en trästad och målet är att bygga så mycket som möjligt i trä.¹ Limnologen var ett av de första byggprojekten som blev färdigt i området och har belönats med ett flertal priser, varav några kommer att utvärderas i denna uppsats.

Limnologen ritades av Arkitektbolaget Kronoberg AB i Växjö och byggherre är Midroc Property Development. Konstruktörer tillika leverantörer av byggnadernas trästomme var Martinssons Byggsystem. Även Växjö kommun deltog i planeringen av projektet och har döpt nybyggnationen i Välle broar för ”Den moderna trästaden”².

Kommunens mål var att utveckla lärandet i träbyggnadsteknik och ett flertal forskningsprojekt drevs parallellt med byggandet på Linnéuniversitetet. Forskningsprojekten behandlar främst utvecklandet av trä som byggnadsmaterial i höga hus, samt skapandet av bättre beräkningsmodeller för att kunna använda trä istället för traditionella byggnadsmaterial så som t.ex. stål. För att klara både stabilitet, ljud och svikt är knutpunkterna mellan väggar och bjälklag avgörande. Därför bedrivs ett flertal forskningsprojekt inom förbandsområdet av byggtekniken. Även t.ex. limning av sidobräder i vått tillstånd samt kombinationer av trä och glas undersöks.³

¹ <http://www.vaxjo.se/vallebroar>

² <http://www.smp.se/nyheter/kronoberg/limnologen-prisat-trakvarter%282158150%29.gm>

³ <http://lnu.se/forskargrupper/trabyggnadsteknik>

Ett av husen i kvarteret Limnologen.

Stora Samhällsbyggarpriset

Limnologen vann Stora Samhällsbyggarpriset 2010 med nomineringen:

Arkitekturen visar och uttrycker temat träbyggande genom att exponera trä i fasaderna och de generösa balkongerna vilka bidrar till ett intryck av lätthet. Teknikstudierna visar att man klarar högt ställda krav på ljudisolering och frihet från vibrationer. Produktionen har genomförts under torra förhållanden tack vare en innovativ metod för väderskydd som följer bygget allteftersom det reses. Projektet är ett utmärkt exempel på modernt träbyggande och tillvaratar väl tidigare erfarenheter och bidrar med vidare utveckling.⁴

Stora samhällsbyggarpriset inrättades 2006 och är inte i egentlig mening ett renodlat arkitekturpris. Med detta menas att priset inte enbart belönar byggnader eller miljöer utifrån deras arkitektoniska kvalité, utan även för andra aspekter av byggandet. Av dessa aspekter är det främst utvärderingen av själva byggprocessen som är särskiljande från renodlade arkitekturpriser som delas ut av Sveriges Arkitekter och deras lokalföreningar.

Även om inte arkitektonisk kvalité är prisets huvudsakliga intresse, finns aspekten med i kriterierna för priset. De övriga är samhällsnytta, teknik, hållbarhet, samverkan, förnyelse och effektivitet, såväl som i det färdiga resultatet som i själva processen som leder fram till en byggd miljö eller en enskild byggnad.

Samhällsbyggardagens huvudarrangörer är Byggherrarna, Sveriges Arkitekter, Sveriges Byggingustrier, VVS Företagen, Byggmateriåindustrierna, Elektriska Installatörsorganisationen EIO och Svensk Betong.⁵ Tillsammans refererar dessa arrangörer till sig själva som ”samhällsbyggarsektorn”. Sedan 2006 har de olika organisationerna arrangerat Stora samhällsbyggardagen, som är det tillfälle då Stora samhällsbyggarpriset delas ut. Priset är menat att

⁴ <http://www.arkitekt.se/s61958>

⁵ <http://www.samhallsbyggardagen.se/>

vara branschens främsta utmärkelse. Som nämns ovan är prisets främsta kriterium en fördömlig byggprocess där alla inblandade bidrar till någonting större än bara byggandet av ett hus eller ett bostadsområde, nämligen samhällsbyggande.

Enligt prisets mycket kortfattade stadgar skall priset tilldelas en byggnad av ”mycket hög kvalitet”⁶, något som inte direkt behöver betyda arkitektonisk kvalitet. På prisets hemsida beskrivs bedömningskriteriet arkitektur så här:

”**Arkitektur:** Bedömning av projektet ur estetiska och utformningsmässiga aspekter, arkitektonisk kvalitet samt en bedömning av dess ändamålsenlighet.”⁷

Sveriges Arkitekter Jönköping-Kronobergs pris

Limnologen tilldelades Sveriges Arkitekters Jönköping-Kronobergs (SAJK) arkitekturpris 2009 med motiveringen:

*Bebyggelsen i kvarteret Limnologen visar uppenbara förtjänster avseende såväl den planmässiga grupperingen, byggnadernas utformning och den nyttjade byggnadstekniken. De fyra byggnaderna formar rum som vackert och naturligt öppnar sig mot sjön Trummen. Byggnadernas form och lägenheternas disposition bidrar på ett lovvärt sätt till att sjökontakten tas tillvara. Projektet har inneburit en fortsatt positiv och visuellt synliggjord utveckling av träbyggnadstekniken. Sammantaget visar kvarteret Limnologen ett resultat där olika fackkunskaper bidragit till en övertygande helhet. Ett arkitektoniskt övertygande verk.*⁸

SAJKs pris är ett arkitekturpris och då borde arkitektoniska kvalitéer vara en stor del av nomineringen till priset. Estetiska aspekter som planmässig gruppering av byggnader, deras placering i landskapet, lägenheternas disponering och utblickar lyfts också fram som kvaliteter i motiv för prisbelöningen. Även om motiveringen innehåller beskrivande och värderande ord så som ”vackert”, ”naturligt”, ”lovvärt” och ”övertygande” som finns med i utlåtandet, tas träbyggnadstekniken upp två gånger i motiveringen. Arkitektur och teknik ses som en helhet.

Arkitekturpriser finns det många av och alla har något olika stadgar. Gemensamt för många av dem är att definitionen av god arkitektur inte står skriven i stadgar utan den estetiska bedömningen överläts till en jury med erkänd kompetens. Det förmodligen mest välbekanta arkitekturpriset är Kasper Salin-priset som delas ut av Sveriges Arkitekter. Det delas ut till en byggnad av ”hög arkitektonisk klass” enligt stadgarna⁹.

Eftersom projektet jag valt att undersöka, Limnologen i Växjö, framför allt prisats gällande det innovativa materialvalet tänker jag kort redogöra för hur andra har undersökt liknande materialrelaterade priser. Magnus Rönn tar i sin rapport ”Sten, arkitektur och designkriterier” upp Stenpriset och jag konstaterar att det finns ett förhållande mellan jurynomineringens skrivna språk och prisets tänkta räckvidd i media. Med ett mer allmänt och något svävande

⁶ <http://www.samhallsbyggardagen.se/s21018>

⁷ <http://www.samhallsbyggardagen.se/s18572>

⁸ <http://www.arkitekt.se/s50965/f9235>

⁹ <http://www.arkitekt.se/s17146>

artistiskt språk kan en jurynominering göras tillgänglig för flera. Detta saknas i de tre undersökta juryutlåtanden som undersöks i denna uppsats.

Utmärkt modernt träbyggande

Priset ”Utmärkt modernt träbyggande” delas ut av Nationella träbyggnadsstrategin och Träbyggnadskansliet som en del av tävlingen ”Bygg stort och spännande i trä”.

Motiveringen till priset 2008 lyder:

I det epokgörande projektet Limnologen har Midroc Property Development AB valt en massiv träkonstruktion i hela åtta våningar! De fyra byggnaderna är därmed de högsta moderna bostadshusen i Sverige med trästomme. Stomleverantören Martinsons Byggsystem AB har utvecklat ett helt nytt montagesystem som även innefattar väderskydd, en lösning som öppnar nya möjligheter för det framtida industriella byggandet. En från underhållssynpunkt genomtänkt varierad fasadbeklädnad i puts och trä ger husen en utmärkt träkänsla.¹⁰

Priset inrättades som en del av seminarieturnén ”Bygg stort och spännande i trä” som i sin tur var en del av den Nationella träbyggnadsstrategin. Den Nationella träbyggnadsstrategins övergripande mål var att öka förädlingsgraden av den svenska skogsråvaran och därmed bidra till både ökat sysselsättning och ökad konkurrens inom byggandet. Inom den svenska byggsektorn ansågs förståelsen för modern träbyggnadsteknik ha varit dåligt spridd och det ökade behovet av bostadsbyggande skulle ge stora möjligheter att öka användandet av trä i byggandet.¹¹

Som nämns i källmaterialdelen av inledningen på denna uppsats så har det inte gått att finna några stadgar till detta pris. Varken Kristina Leidermann på Regeringskansliet, Bertil Stener på Skogsindustrierna eller Mikael Eliasson på svenskt Trä (alla inblandade i priset 2008) har några papper kvar från den tiden. Andra inblandade har gått i pension och är inte längre involverade i priset.¹²

Istället så har jag undersökt diplomaten som tilldelades Limnologen av Regeringskansliet och Sveriges Träbyggnadskansli. Under juryns motivering står det:

Kommittén Nationella träbyggnadsstrategin tillsattes av regeringen efter utredningsrapporten ”Mer trä i byggandet”. Kommitténs uppgift är att verka för ökad användning av bärande träkonstruktioner i flervåningshus, offentliga byggnader och byggnadsverk.¹³

Utifrån denna korta text går det att utläsa att juryns motivering stämmer bra överens med Nationella träbyggnadsstrategins syfte. Estetiska värden nämns inte men konstruktionen belönas uppenbarligen.

¹⁰ <http://www.arkitektbolaget.se/1/1005.0.1.0/3/1/bild3.jpg>

¹¹ http://www.mynewsdesk.com/se/pressroom/lansstyrelsen_vasterbotten/pressrelease/view/92175

¹² Enligt telefonsamtal 2012-12-17.

¹³ <http://www.arkitektbolaget.se/1/1005.0.1.0/3/1/bild3.jpg>

AVSLUTNING

Analys och slutsatser

Kvarteret Limnologen har belönats med ett flertal priser redan under byggnationen och nominerades dessutom 2012 till Träpriset.¹⁴ De tre priser som undersöks i denna uppsats har alla någonting gemensamt, fokus ligger inte i huvudsak på arkitekturen, utan på byggtekniken i trä, det vill säga det som kommunen önskade vid projekterings början. Det är bara priset från Sveriges Arkitekters lokalförening i Jönköping-Kronoberg som tar upp estetiska aspekter i sitt utlåtande för att prisbelöna Limnologen. Så långt följer analysen det förväntade resultatet.

Hur väl stämmer då jurymotiveringarna med stadgarna för respektive pris?

I Stora Samhällsbyggarprisets motivering nämns inte det samarbete mellan olika aktörer som stadgarna föreskriver (se bilaga). Fokus ligger istället på teknik och utveckling. Den ”höga kvalitet” som byggnadsverket ska föreställa finns inte heller beskriven. Motiveringen är i stället produktionsorienterad med hänvisningar till bland annat ljudisolering, frihet från vibrationer och väderskydd under byggandet. En allt igenom teknisk motivering med andra ord.

Sveriges Arkitekter Jönköping/Kronobergs arkitekturpris motivering innehåller visserligen hänvisningar till prisets stadgar, ”ett arkitektoniskt övertygande verk” skulle t.ex. kunna tolkas som ”hög arkitektonisk klass”. Men även här utkristalliseras byggnadstekniken som en minst sagt jämbördig part i prismotiveringen. Arkitektur och teknik framställs som en helhet och tonvikten ligger inte på någon av delarna.

Priset som utdelats av Nationella Träbyggnadsstrategin har inga tillgängliga stadgar. Detta ställer till ett flertal problem för tolkningen av priset samt av dess värde som arkitekturpris. Utifrån diplomaten går det ändå att utläsa att juryns motivering, som egentligen endast består av att prisa husens höjd, ändå överensstämmer med Nationella Träbyggnadsstrategins mål, dvs. att mer trä skall användas för att bygga bärande konstruktioner.

En slutsats som jag drar efter denna kortfattade undersökning är att ett projekt som Limnologen i Välle broar drar till sig priser eftersom det är önskvärt på en nationell nivå att projektet uppmärksammas. Önskemål från regeringskansliet och kommunen leder till byggnation i trä samtidigt som forskningsprojekt och teknikutveckling inom träbyggnadssektorn är involverade. Träbyggnation är med andra ord önskvärt och belönas därför. Att just Limnologen tilldelats så många priser kan bero på att trä har ett något nostalgiskt skimmer över sig i ett land som Sverige. Eftersom de tre undersökta priserna alla prisar träbyggnadstekniken och inte främst vacker arkitektur känns möjligheten att ”ett pris drar till sig flera” inte osannolik. Självklart skulle fler fallstudier behöva utföras för att se om detta är en generell tendens inom områden där statliga intressen finns med i bakgrunden och påverkar.

¹⁴ http://www.trapriset.se/trapriset_2012_1/nominerade_2012/kvarteret_limnologen

Det är något komplicerat att jämföra de tre undersökta priserna med andra arkitektur- eller materialpriser. Främst då inget av priserna är vidare välkända på samma sätt som t.ex. Kasper Salin-priset eller ens Träpriset. Limnologen nominerades visserligen till Träpriset 2012, men vann inte. I beskrivningen av nomineringen tas åter igen den ovanliga konstruktionen upp, samt begreppet ”stort och spännande i trä”, som känns igen från motiveringarna till undersökta priser.¹⁵ Träprisets mål är bland annat att främja valet av trä över andra material. Stora Samhällsbyggarpriset känns i sammanhanget något diffust i sin flerfaldiga funktion som tecken på arkitektur, planering, byggande och samhällsnytta.

¹⁵ http://www.trapriset.se/trapriset_2012_1/nominerade_2012/kvarteret_limnologen

KÄLLFÖRTECKNING

Internet

Sveriges Arkitekters hemsida:

<http://www.arkitekt.se/s61958>

<http://www.arkitekt.se/s50965/f9235>

<http://www.arkitekt.se/s17146>

Samhällsbyggardagens hemsida:

<http://www.samhallsbyggardagen.se/>

<http://www.samhallsbyggardagen.se/s21018>

<http://www.samhallsbyggardagen.se/s18572>

Växjö stads hemsida:

<http://www.vaxjo.se/vallebroar>

Smålandspostens hemsida:

<http://www.smp.se/nyheter/kronoberg/limnologen-prisat-trakvarter%282158150%29.gm>

Träprisets hemsida:

http://www.trapriset.se/trapriset_2012_1/nominerade_2012/kvarteret_limnologen

Midrocs hemsida:

<http://feed.ne.cision.com/wpyfs/00/00/00/00/00/0D/A9/4F/wkr0003.pdf>

SP Sveriges tekniska forskningsinstituts hemsida:

<http://www.sp.se/sv/index/services/nationalwood/Sidor/default.aspx>

Träbyggnadskansliets hemsida:

<http://www.trabyggnadskansliet.se/LitiumDokument20/GetDocument.asp?archive=1&directory=725&document=3257>

<http://lnu.se/forskargrupper/trabyggnadsteknik>

Träprisets hemsida:

http://www.trapriset.se/trapriset_2012_1/nominerade_2012/kvarteret_limnologen

Tryckta källor

Rönn, Magnus: *Sten arkitektur och designkriterier*. KTH Stockholm, 2006.

BILAGA - STADGAR

Sveriges Arkitekter Jönköping/Kronobergs arkitekturpris:

1. Syftet med priset är att lyfta fram och tydliggöra goda insatser avseende arkitektur, inredning samt landskaps- och samhällsplanering inom föreningens geografiska område. Priset skall vidare vara en uppmuntran för både beställare och upphovsman. Sveriges Arkitekter i Jönköping-Kronoberg utdelar årligen ett arkitekturpris. Priset kan tillfalla ett nyligen färdigställt byggnadsverk, en utemiljö, en inredning eller planeringsprocess som visar på innovation och hög arkitektonisk klass och/eller betydelse.
2. Vissa år, då det är särskilt motiverat, kan ytterligare pris utdelas. Juryn äger även rätt att avstå från att utdela priset om den finner skäl för detta. Priset delas ut i samband med lokalföreningens årsmöte.
3. Priset består av en utmärkelse i form av en bronsplakett så utformad att den kan monteras på vägg. Diplom med juryns motivering ges till pristagarens upphovsmän. Priset bär texten: Sveriges Arkitekter Jönköping Kronobergs arkitekturpris samt det årtal priset gäller.
4. Priset utses av en jury bestående av 2-3 ledamöter varav en sammankallande vilka väljs av lokalföreningens medlemmar vid årsmötet. Juryns sammansättning bör spegla föreningens olika medlemskategorier. En av ledamöterna nyväljs varje år. Juryn arbetar på samma ekonomiska villkor som föreningens styrelse.
5. Juryns beslut ska tillsammans med en skriftlig motivering meddelas styrelsen senast 3 veckor före prisets utdelande och är konfidentiellt fram till tidpunkten för utdelning en. Juryn kan välja att offentliggöra nominerade kandidater före prisutdelningen.
6. Alla föreningens medlemmar äger rätt att anmäla verk för bedömning. Anmälan ska vara juryns sammankallande tillhanda senast 31 mars det år då priset avses att delas ut.
7. Kostnader i samband med priset framtagande belastar Sveriges Arkitekters lokalförening i Jönköping-Kronoberg.

Stora Samhällsbyggarpriset

§1 Huvudarrangörerna av Samhällsbyggardagen utdelar årligen det Stora Samhällsbyggarpriset till ett byggnadsverk eller en anläggning av hög kvalitet, tillkommen genom föredömlig samverkan mellan de olika aktörerna i samhällsbyggnadsprocessen. Priset utdelas årligen vid den av organisationerna gemensamt arrangerade Samhällsbyggardagen.

§2 Priset avser att belöna ett nyligen färdigställt byggnadsverk eller anläggning och tilldelas byggherren. Priset bär texten Stora Samhällsbyggarpriset samt det årtal priset gäller.

§3 Pristagare utses av en jury, bestående av fyra till sex ledamöter, utsedda av Samhällsbyggardagens huvudarrangörer. Minst en av ledamöterna nyväljes varje år. Juryn utser inom sig ordförande. Juryns beslut ska tillsammans med en skriftlig motivering meddelas organisationerna senast sex veckor före prisets utdelande och är konfidentiellt fram till tidpunkten för utdelningen. Juryn kan dock välja att offentliggöra fyra kandidater före prisutdelningen.

§4 Jury medlemmarna ska vara yrkesaktiva inom samhällsbyggnadssektorn. I de fall jävsituationer uppstår inom juryarbetet får berörd juryledamot inte närvara vid behandling av projekt där han eller hon varit inblandad. Det ankommer på juryledamöterna att anmäla jävsförhållande till juryns ordförande.

§5 Kostnaden för juryns arbete, framställning av priset, dokumentation med mera belastar budgeten för Samhällsbyggardagen.